

Obrtnija in národna šola.

Glej, stvarnica vse ti ponudi,
Le jemat' od nje ne zamudi;
Lenega čaka
Strgan rokav,
Palca beraška,
Prazni bokal! Vodnik.

da ima živina pokvarjen želodec; treba je tedaj živini soli dati. Vsaki živini je voda iz močvirij, luž in majhnih bajerjev škodljiva, zlasti ovcam; ako pa ni mogoče ubraniti, da bi živina take vode ne dobivala, je prav dobro, ji vode dati, v kateri je nekoliko soli raztopljene, preden gré na pašo, ker se potem bolj slabe vode na paši ne loti.

Konji in goveda ljubijo manj mrzlo, še celó nekoliko prestando vodo; zlasti pri poparjeni krmi se mora gledati, da živina ne dobiva premrzle vode, ker je ni vajena; zavoljo tega je tudi snežnica govedom in konjem škodljiva. Ovce imajo pa rade bolj mrzlo vodo in ne škoduje jim tudi ne, če si svojo žejo s tem tolažijo, da sneg ližejo.

Kakor pa čista mehka voda zdravju živine dobro tekne, tako utegne preveč vode, ki se ji v krmi ali pa za pijačo daje, marsikako škodovati. Koliko vode naj tedaj živina dobiva, se ravna po raznih okolišinah. Najprvo si v tej reči niso vse plemena enake; po primeri potrebuje prešič največ vode, manj konj in govedo; ovce pa, zlasti če so na paši in že tedaj s svojim živežem veliko vode užijejo, potrebujejo najmanj vode.

Po klaji se najbolj ravna, koliko vode gré živini. Kjer živina suho klajo dobiva, potrebuje toliko več vode; kjer se ji pa daje že sama po sebi vlažna in vodena klaja, kakor zelenje, poparjena krma, ali če na pašo hodi, se ji mora manj pijače dajati. Tudi po letnem času in vremenu se mora živini več ali manj pijače dajati. Kolikor bolj suh je letni čas in vreme, toliko več vode potrebuje živina. Sploh se ji more veliko vode dati, bodi si v krmi bodi si za pijačo, da živina nikoli žeje ne trpi. Posebno pri prešičih, kateri so v tej reči silno tanko predeni, pa tudi pri drugi domači živini se zavoljo pomanjkanja vode izcimijo hude in silno nevarne bolezni.

Kako z domačo živino ravnati.

Pri delavni živini se mora paziti, da se ji ne nakladajo pretežke dela, da delajo o svojem času in da imajo tudi dosti pokoja, da se oddihnejo. Navadno mislijo ljudje, da se smejo od živine tudi najtežje dela tirjati, če se jim le dosti klaje daje; al za vsako živino je, kakor je njeni život, neka meja postavljena, do ktere zamore delati; ako se ta meja prestopi in živina sili, več delati, kakor ji njena moč pripusti, so nasledki tacega neumnega ravnanja ti, da ali živina zboli, ali pa zgodaj za nobeno rabo več ni. Pri delavnih živinčutih je treba tudi posebno za njih kopita in parklje skrbeti. Marsikter konj je še dosti močan, pa za nobeno rabo ni več, ker ima zavoljo nemarnosti bolne kopita, in marsikterega vola morajo zgodaj zaklati, ker zavoljo bolezni na parkljih za vožnjo nič več ni. Pri kopitih in parkljih je posebno za to skrbeti, da se prevelike mokrote pa tudi prevelike suše varjejo. Zavoljo tega je treba, da je pesek in stelja zmiraj, kolikor je mogoče, suha, in da se scavnica, ktera je kopitom in parkljem silno škodljiva, hitro odteka; zavoljo tega se mora tudi posebno stelja pri zadnjih nogah vedno skrbno sušiti in ponavljati.

Da pa kopita tudi presuhe niso, je treba jih večkrat v vodi skopati, nesnago, ki se podplatov drži, odpraviti, in kopita zmiti; to naj se vsaki dan zgodi, kadar se živina snaži.

O veliki suši in kadar se živina vedno na trdih, kamnitih, suhih cestah nahaja, je pa še celó treba, kopita in parklje v kravjek, ilovico ali mokre cunje zaviti, da se preveč ne razsušijo. Ako kopita in parklji preveč zrastejo, kar se utegne zgoditi, če se prehajajo živinčeta samo na mehkih tléh ali če morajo delj časa v hlevu ostati, bo treba, jih dostojno spodrezati dati, pa paziti je, da se preveč roga ne odreže.

Ako se morajo zadnjič kopita in parklji podkovati, podkove ne smejo biti pretežke in prevelike; kopitom konj so dolge podkove z izpognjenimi kolenci, s težkimi in okornimi grifi in štolami zlo zlo škodljive. (Dal. sl.)

Pisati in svetovati je nekoliko težka reč, ker človek navadno vsem vstreči ne more. Nekteri polni presodov do drugih, ki pa sami največ enakega imajo, da bi bilo očitne kritike vredno, vsako pisateljevo besedo drugač ožemajo in svetu hudobno bolj iz hudobije kakor iz nevednosti priobčujejo. Spet drugi vsak nasvêt z vsakovrstnimi nemogočostmi od sebe zategadel odbijajo, ker oni niso v tem podučeni, in to v tistem previdivši želé tudi okoli sebe zabitost in zaostajanje, in spet drugi pa celó v svoji politiki (menda vrtoglavci!) mislijo, da bi o spolnovanji dobrih nasvetov cesarstvo podkopavali ter se sovražnike dežele pokazali!

Vidimo in slišimo jedno in drugo, toda stanovitnost in poštenost čistoslovenska nam ne dopusti rok križem držati tû, kjer veljá za blagor ljube slovenske domačije in ž njo za srečo vesvoljne Avstrije.

Mir mora biti podlaga dobremu razcvetanju obrtnije; se dobro razvijajoča obrtnija pa bo pot do osrečivnega miru, kterege so pa posebno jugoslovanske dežele gledé vojská na Laškem in Ogerskem, in v prejšnjih časih zarad Turka zeló zeló pogrešovale, in ga v svojo veliko škodo še zmiraj pogrešajo med tem, ko so drugim posebno severo-zapadnim deželam vrata do obogatjenja in duševnega razvitka odprte, katerim mi sovražnika nazaj držimo, da v miru delujejo, oni pa nam potem, kot navadno nehvaležni svet za zahvalo po časnikih pozdravice „barbarov“, „halbkultiviranih“ in drugih neslanic pošiljajo, dasiravno je dokazano, da slovanska izobrazena glava dvakrat ali pa še večkrat storiti zamore od drugih, samo da se tako izobrazuje, kakor ima biti. Pravite, saj mi Slovenci nimamo nič, nismo za obrtnijo sposobni, moramo le mrtvo nemško slovnico v šole uvesti, da gredó potem naši otroci na Nemško in se tam kaj koristnega naučé, nepremislivši, da Nemec tudi ni tega imel, si pa zato iz družih jezikov v svoj jezik potrebnih bukev preskrbel in jih v svoje glavne in realne šole v dotični razmeri vpeljal in si osnoval za pospeševanje tega svoj časnik za obrtnijo.

In kako je kaj s teboj, mila mi slovenska zemlja? Ali morda ti nimaš od narave te prednosti, da pridobiš večidel za obrtnijo potrebnih pridelkov? Mar nisi za nauk prebrisane glave, si za to potrebnih vednost v svojem jeziku pridobiti? Ali imaš tako malo zaupanja do svojih slovečih sinov, da nad tem dvomiš, se tudi v tem obziru na višo stopnjo povzdigniti? Morda nimaš miru v svojem njedru se tega lotiti? Ali kaj te zadržuje od tvojega imenitnega podvzetja, ktero bo slavilo tebe in brate naše? — Prosimo, potoži nam svoje bolečine odkritosrčno in s hladno krvjo!

Pa, glej odgovor ljube domačije, ki tako govori:

„Sem slovenska spet postala po pravičnosti svojega cesarja, toda slaba in nemočna sem se ginjenega srca ozirala po strašno počasni in skoraj zavirljivi pomoči, ki naj mi na noge pomaga. — Zakaj bi ne poznala svoje naravne prednosti in svojih pridelkov, ko solze pretakaje popevam Vodnikovo „Slovenec tvoja zemlja je najprava“ in vpadenega lica gledam na jadransko morje in na — svoje zapuščene brate — napajajočo Savo. — Val za valom na moj breg udarja, ladja za ladjo pri- in odhaja z blagom in obrtnijo družih dežel med tem, ko jaz roke križem držeča svoj blagor zanemarjati moram, ter se le ponašati z junaškim mečem v brambo ptujih. Moja kri teče za mojega ljubega cesarja in državo rada, prerada; zato pa me tudi popolno upanje navdaja, da se mi bo čedalje več šol odprlo za moje notranje duševno in materialno pospeševanje, ktero mi

naš pravični cesar pripoznava. Nisem prevzetna na zmožnost svojega uma, dasiravno ga vës svet občuduje; le žalost me obide, da mi pri množici besedi svojega jezika ne sestavljajo takih bukev, ki bi svojo srečo pospeševale v meni razumljivem jeziku. Milo se mi dela, ako vidim šolske slovenske berila glavnih in realnih šol brez tiste hrane, kjer se ne govori o mene preživljajoči obrtni in kupčiji in da nedeljske šole tega ne nadaljujejo; da se ne uči bolj obrtniške in kupčijske bukve v domačem jeziku voditi in nemškega in laškega jezika ne po natorni poti materinskega; srce me boli, da moje šolske bukve za kmetijo ne govoré o živino-, vino-, murbo-, čbelo- in sadjoreji in o poljedelstvu sploh bolj jasno, in se mi tega premalo uči, za kar je moj kmetiški stan poklican. Kaj hočem potem še govoriti o obrtniškem slovenskem časopisu, ako vidim, da imamo še zmiraj mest in glavnih šol, ki še svoje učiteljce za žensko obrtnost nimajo. Jaz vem dobro o slovečih svojih sinovih, ki me ljubijo, toda popačeni svet jih ne spozná. Pa tudi nič me ne zadržuje od mojega imenitnega namena, ako bi le samo moji učitelji moje potrebe prav spoznali; odkritosrčno rane celili; mi bomo pomagali z dobrimi nasveti po domačih bukvah in časopisih; se po svetu bolje v teh zadevah ogledovali; mene kot hranivno mater podpirali, me branili in iz srca ljubili; da bi čistili zlato od blata in vcepali otrokom mojim namesto mrtvih in to še celó ptujih nedosegljivih pravil slovnice koristne poduke za življenje ter uvidili sami, da človek si ne more še toliko z jezikom kakor z znanostjo, ki se pa najbolje v domačem jeziku množi, svoj kruh, domačo zadovoljnost, srenjski mir, blagor dežele in srečo celega cesarstva zadobiti. — Slavimo svojo od Boga podeljeno národnost, in slave po nji pridobljeni smemo se nadjati!

Kdor pa hoče mojemu nasvetu slediti, naj kupi za učitelje pisano knjigo: „Lehrbuch der Technologie von Prof. Barentin in der Heyer'schen Verlagshandlung in Wien zu 1 fl. 20 Nkr.“ in morda mi bo hvalo vedil!

Iz Črnomlja.

Rodoljub.

Solske reči.

*Govor konec šolskega leta gimnazije novomeske. *)*

Govoril J. Tomaževic.

„S trdom in snojem obdali bogovi so stezo h kreposti.“ Ta važni izrek, vraščen v človeški naravi, pa po skušnji potrjen, resničen in veljaven je dandanašnji tako, kakor je bil pred tisuč leti, ko ga je zapisal grški pesnik Hesiod.

Sreča je geslo človeškega zaroda; delo je nature nepremakljiva zapoved. Naprej, naprej! je klic sedanjega časa; delaj, delaj! le z delom se pride naprej, je jek človeške osode. — Prave sreče, in pa stalne sreče je najti le tam, kjer spolnuje vsaki ud delo njemu odmerjene naloge, naj si bo v družini posamezni, naj si bo v občenem življenju države. K temu cilju pa je neomakljivi pogoj ta, da se vadi človek dela že od mladih nog. Saj vidimo v vsakdanjem življenji, kako se vaditi mora vsakteri na svoje opravilo; kmet, ki polje obdeluje, prime kmali za drevo; vročino trpeti, mraz prenašati je vaje že od mladega; rokodelc, ki si na rokah kruh služi, poprime se rokodelstva že v mladosti.

Po različnosti naloge mora biti tudi pripravljanje različno; kajti potrebe človeškega zaroda so prerasne, da bi mogel en sam človek zadostiti na vse plati; moči posameznega človeka so pa tudi prepiche, da bi mogel sam vse obseči. Harmonija, ki jo je vsegamogočni Stvarnik vložil v naravo, razvijati se more v človeški družini le takrat, ako

stori vsakteri delo njemu odmerjeno. Vaja mora biti toraj primerjena delu, vaja mora biti toliko zvestejša, kolikor važniši je cilj; toliko skrbljivša, kolikor težji je cilj.

Bratje mladenči! naš cilj je krasoten in imeniten; mi smo poklicani k viši omiki; naša naloga je doseči tisto stopnjo izobraženosti, da bomo zamogli koristiti z dušnimi močmi cerkvi, državi in narodu. Izmed nas bo zahtevala cerkev skrbnih pastirjev, država modrih pravoslovcev in zdravnikov, zahteval bo narod umnih učencov in zagovornikov, da bodo izobražali sine matere Slave in zagovarjali njene pravice. — Naloga je težka in pomoček je bistrenje uma in pa izobraženje dušnih moči. Mi smo na gimnazii, to je, v vaji in predvoru više omike in viših umetnost; naj se že potem obrne kdo k temu ali temu stanu, naj se poprime teh ali teh vednost in umetnost, priprava je ena in ista, namreč vaja in omika dušnih moči. To pa doseči je moč le s tem pogojem, da se poprimemo in držimo vseh predmetov, vseh vrst nauk in podukov s krepko in resnobno pridnostjo, kajti le zedinjene dajo celotno in enojno izobraženje, posamezne znajo biti brhke rastlike, toda osahnele bodo kmali ter ostale brez sadu. Le tisti bo mogel delati z uspehom v kakem posebnem oddelku vednosti, kateri si je pridobil krepko podlago vesvoljne izobraženosti.

Čas mi ne pripušča, da bi razlagal tu korist in važnosti vsaktere vednosti; omenim naj le to, kako pripomorejo k formalni omiki duha, ter pomagajo človeku izvršiti nalogo.

Prvi in neobhodno potrební pogoj omiki je ta, da umeš svoje misli dostojno izrazovati, in tega te uči slovníštvo. Po slovnístvu ali gramatiki se jame človeški um zavedati samega sebe; človek jame spoznavati in zavedati se postav, po katerih dela in sklada naš um. Slovnica namreč nas uči, kako je ločiti različne reči od različnih; kako naj izrazujemo posamezne zaumene s priličnimi izrazi; kako naj vežemo besede v stavke ter oblikujemo svoje misli; ona nas uči, kako je ločiti različne reči od različnih; kako naj zberamo enake in podobne v celoto, kako imamo subsumirati ali spovzemati posamezne reči pod splošne zaumene — ali z družimi besedami, slovníštvo nas pelje na prvo stopnjo logike. — Ali, dragi součenci! to se dá doseči s pravim uspehom le v domačem, materinskem jeziku, ki ga človek občuti; kdor se zavé slovníških pravil v svojem jeziku, lahko mu bo stalo učiti se tudi družih. To so spoznali vsi izobraženi narodi, ter se držali te poti. Poglejmo le malo v zgodovino nazaj in vidili bomo, da je res temu tako. Rimljani so bili skoz in skoz praktičen narod; res so se izobrazili še le potem ko so se soznali z Gerki, toda izobrazili so se po domače. Pošiljali so bogati Rimljani sine v Atene, pa ne da bi jih grčili; posnemali so rimski pisatelji Grke, pa posneli so samo to, kar so spoznali sprejetnega za svoj narod, ter ponaredili v latinskem duhu, kajti vedili so, da cvete lepo le cvetlica odgojena na domačem polji. Kar so vidili latinski pisatelji pri Grkih sposobnega za rimski živelj, predelali so po domače ter tako množili lastno literaturo, in tako so dobili svojega Cicerona in Livia, Horacia in Tacita. — Kakor so delali Rimljani, delali so in delajo še sedaj Angleži in Nemci, posnemali so Grke in Rimljane. Mi pa Slovenci posnemajmo Grke, Rimljane in Nemce; toda po izgledu Rimljanov; kar namreč imajo drugi narodi priličnega za nas, prisvojimo si ter presadimo na domače polje. To pa določiti more le tisti, ki je izobražen po slovníški, ki pozná značaj slovenski in ume, kaj se pristije našemu narodu; česar se je navzel drugje, mogel bo povedati po domače, in tako se bo uresničila želja našega slavnega rojaka Kopitarja, ki pravi: „Narod se bo izobrazil takrat še le, kadar bodo razlagali učenci svoje vednosti v jeziku umevnem ljudstvu; vednost ne bode lastnija učencih, marveč bode došla vsacega, ki zná brati.“ — In tako, blagi mladenči, bode koristila formalna omika posameznih celemu slovenskemu narodu.

*) Govor ta utegue zanimiv in podučen biti tudi mnogim našim bravcom, ki niso ravno šolniki. Vred.